

دستاوردهای اخلاقی و معنوی

چکیده

نوشتار حاضر با مراجعه به آمار و گزارشهای نهادهای معتبر، به بازخوانی برخی از دستاوردهای اخلاقی و معنوی انقلاب اسلامی می‌پردازد. با توجه به این که انقلاب اسلامی ایران یک انقلاب مذهبی بود، آثار و برکات انقلاب اسلامی در حوزه اندیشه و تفکر، مرهون درخشندگی ارزش‌های معنوی و اخلاقی است. در این میان، نقش معنویت‌گرایی امام علیه السلام، در احیای معنویت و دین‌اندیشی و ایجاد تحولات معنوی و تغییر معادلات جهانی بسیار تعیین کننده بود. از جمله دستاوردهای اخلاقی و معنوی انقلاب اسلامی، گسترش فرهنگ قرآن و نماز و دعا در بین آحاد ملت بود؛ به گونه‌ای که، قرآن از انزوا درآمد و فرهنگ نماز و نمازخوانی و برگزاری گسترده نمازهای جمعه و جماعت توسعه و تقویت یافت. ایجاد تحول معنوی و خودباوری در جامعه به ویژه جوانان، و نیز گسترش فرهنگ ایثار و شهادت از دیگر برکات انقلاب اسلامی است.

کلیدواژه: انقلاب اسلامی، احیای معنویت، فرهنگ قرآنی، معنویت‌گرایی، خودباوری جوانان، فرهنگ شهادت.

مقدمه

انقلاب اسلامی ایران، تحولاتی ژرف و بنیادین در ساختار داخلی ایران و تحولاتی جهانی، و حکومتی الهی به ارمغان آورد. امروزه نه تنها اندیشمندان و نظریه‌سازان بی‌طرف غربی و شرقی، بلکه دشمنان، به عظمت و کارآمدی آن اعتراف دارند.

بی‌تردید یکی از عوامل مهم معجزه‌آسای پیروزی انقلاب، معنویت بود؛ معنویتی که هم در پیروزی و هم در استمرار انقلاب نقش بنیادی داشت؛ از این رو، امام فرمود: «ما می‌دانیم که این انقلاب بزرگ که دست جهانخواران و ستمگران را از ایران بزرگ کوتاه کرد، با تأییدات غیبی الهی پیروز گردید. اگر نبود دست توانای خداوند، امکان نداشت یک جمعیت ۳۶ میلیونی با آن تبلیغات ضداسلامی و ضدروحانی... (پیروز شود)».^۱

اکنون پس از گذشت چهار دهه از عمر این شجرهٔ پرامید، نیکوست به بازخوانی برخی دستاوردهای آن پرداخته شود.

۱- احیای معنویت و دین‌اندیشی

دستاوردهای انقلاب در زمینه‌های گوناگونی قابل پژوهش است؛ اما با توجه به ماهیت دینی انقلاب اسلامی، آثار تربیتی و فکری آن بیش از همه اهمیت پیدا می‌کند؛ و در دو سطح «ملّی» و «جهانی» چاره‌ای باقی نگذاشت، جز این‌که رویکردی نوین به دین، معنویت، انسان و جهان

۱. صحیفهٔ امام، ج ۲۱، ص ۴۰۱.

پدید آید.^۱ این معنویت‌اندیشی در دورانی است که انسان سرخورده از مکاتب شرقی و غربی، به دنبال روزنه‌ای برای قرار گرفتن در معرض نور حقیقت بود؛ و ناگهان خورشید انقلاب ظهور کرد و جهانی را به تفکر درباره اسلام و قرآن واداشت.

از این رو، مقام معظم رهبری فرمود: «در حقیقت امام کبیر ما با قیام الهی... قرآن مهجور را مشهور و سنت مستور را سنت مشهور و دین مهجور را دین مأنوس کرد»؛^۲ «او به اسلام عزت بخشید و پرچم قرآن را در جهان به اهتزاز درآورد».^۳ تأثیرگذاری امام، در احیای معنویت و دین‌اندیشی به گونه‌ای بود که اندیشمندان غرب نیز بدان اعتراف کرده‌اند.

دکتر فوسبری^۴ می‌گوید: «آیت‌الله خمینی با استفاده از ریشه‌های فرهنگی اسلامی، موجب حرکت تاریخی ملت خویش گشت. وی توانست با یک انقلاب مذهبی - سیاسی، حرکت عظیمی در کشورهای اسلامی به وجود آورد... و با بازگشایی این راه، وجدان معنوی غرب را شدیداً به لرزه درآورد؛ از این رو، یکی از مهم‌ترین آثار انقلاب اسلامی، احیای اندیشه و هویت دینی در جهان است».^۵

۱. مجله معرفت، ش ۹۸، بهمن ۱۳۸۴.

2. <http://farsi.khamenei.ir/message-content?id=2079>

۳. همان.

۴. کشیش و رئیس دانشگاه‌های کاتولیک آمریکای لاتین.

۵. مجله اندیشه انقلاب اسلامی، ش ۷ و ۸.

۲- گسترش فرهنگ قرآنی

قرآن، کلام الهی است که حضور آن در زمان پهلوی تنها به قرائت در مجالس ختم، بر سر قبور اموات، سفره عروسی، اسباب‌کشی به خانه نو و رد شدن از زیر آن برای رفتن به مسافرت، محدود شده بود و در امور سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی نقشی نداشت و سیاست رژیم پهلوی نسبت به آن خصمانه بود.

اما به برکت انقلاب اسلامی، تحولات چشم‌گیری در توجه به قرآن پدید آمد، به گونه‌ای که قرآن از انزوا درآمد و در عرصه‌های گوناگون زندگی مردم حضور پیدا کرد. بدین ترتیب، مردم دریافتند قرآن، کتابی تشریفاتی و مخصوص تلاوت بر سر قبر و سفره عقد نیست، بلکه کتابی دارای دستورالعمل کامل برای زندگی بشر است. نمونه عملی، اجتماعی و سیاسی آن در قالب حکومت اسلامی نمایان شد. وقتی جایگاه والای قرآن در بین مردم شناخته شد، توجه به فراگیری قرآن و عمل به مفاد آن در سطح مراکز آموزشی و مجامع عمومی، افزایش چشم‌گیری یافت.^۱

از سوی دیگر، انقلاب سبب شد که فعالیت‌های قرآنی در قالب حفظ، قرائت، تلاوت، مسابقه‌های کشوری و بین‌المللی، تدوین تفسیر و تربیت مفسران نمود پیدا کند؛ از این رو، امروزه صدها مرکز قرآنی و دانشگاه به این امر اختصاص یافته است. هم‌اکنون به گفته معاون هماهنگی و نظارت راهبردی دبیرخانه شورای توسعه فرهنگ قرآنی، هم‌اکنون

۱. جمعی از محققان، دستاورد انقلاب اسلامی ایران، ص ۹۲.

حدود ۲ میلیون حافظ قرآن از "یک تا ۳۰ جزء" در کشور داریم.^۱ همچنین شهرت قاریان و حافظان ایرانی حتی فراتر از خاورمیانه رفته و در سطح جهان مطرح شده است. «رادیو تلاوت، ترتیل، معارف فارسی و انگلیسی و شبکه قرآن و معارف، بخش هزاران ساعت برنامه قرآنی در زمینه‌های آموزش، مسابقات و محافل قرآنی، تولید فیلم‌ها و سریال‌های فاخر قرآنی و دینی، دوره‌های تربیت مدرس و مربی قرآن، تأسیس دانشکده علوم قرآنی و ۲۵ هزار تشکل قرآنی، تأسیس ۷۵۰ مرکز دارالقرآن و طرح‌های حفظ، تدبیر و اندیشه در قرآن کریم، برپایی بیش از ۴۰۰ کرسی تفسیر قرآن کریم با رویکرد موضوعی، احداث کتابخانه‌های تخصصی علوم و معارف قرآنی؛ انتشار مجلات و مقالات علمی و فعالیت در فضای مجازی، نگارش کتاب آموزش قرآن برای همه پایه‌های درسی و...»، از جمله فعالیت‌ها در این زمینه است.^۲ از سوی دیگر، چندین نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم و مسابقه‌هایی در رشته‌های مختلف قرآنی، در آموزش و پرورش، دانشگاه‌ها، سازمان‌ها، رادیو و تلویزیون برگزار شده است.

همچنین می‌توان از تأسیس مرکز ترجمه قرآن مجید به زبان‌های خارجی به عنوان بارزترین دستاورد فرهنگ‌سازی انقلاب اسلامی نام برد.^۳ از دیگر دستاوردهای قرآنی، پژوهشکده فرهنگ و معارف قرآن از زیرمجموعه‌های پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی دفتر تبلیغات

1. <http://iqna.ir/fa/news/3651700>

2. <http://www.ibna.ir/fa/doc/report/257719>

3. <https://hawzah.net/fa/Magazine/View/4473/4481/34673>

اسلامی است. این پژوهشگاه، تا کنون ۱۲۰ اثر قرآنی منتشر نموده است. دایرةالمعارف قرآن کریم که بزرگ‌ترین دایرةالمعارف قرآنی جهان اسلام است، در این پژوهشکده تألیف گردیده و آثار فاخر و ارزشمندی چون فرهنگ قرآن، تفسیر راهنما نیز از سوی این پژوهشگاه تهیه و عرضه شده است. افزون بر آن، کتابخانه تخصصی علوم و معارف قرآن در پژوهشکده فرهنگ و معارف قرآن، با بیش از ۲۱۰۰۰ عنوان کتاب و نزدیک به ۵۰۰۰۰ جلد از مهم‌ترین کتابخانه‌های قرآنی کشور به شمار می‌رود.

۳- عنایات الهی

هر انقلابی با مشکلات و موانعی روبه‌رو می‌شود؛ از این رو، ممکن است روند انقلاب متوقف و یا کند شود. انقلاب اسلامی نیز از این مسأله مصون نیست؛ زیرا انقلاب اسلامی با موانع مهمی مانند جنگ تحمیلی، کودتای نظامی، تحریم و جنگ روانی... روبه‌رو شده است. اگر انقلاب‌های دیگر با این عوامل روبه‌رو می‌شدند، شکست می‌خوردند؛ اما انقلاب اسلامی قله‌های موفقیت را فتح کرد و به مسیر خود ادامه داد. این چیزی جز عنایات غیبی و حضور مستقیم سربازان الهی در کنار مجاهدان نبوده است؛ این همان چیزی است که به هنگام تحقق، از آن به معجزه الهی یاد می‌شود. خداوند در قرآن از دخالت مستقیم خود در میدان مبارزه و جهاد یاد می‌کند؛ چنان‌که با اشاره به پاره‌ای از وقایع که در جنگ بدر رخ داده بود، بر مؤمنان این‌گونه منت می‌نهد: «وَمَا رَمَيْتَ

إِذْ رَمَيْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ؛^۱ این تو نبودی (ای پیامبر که خاک و سنگ به صورت آن‌ها) انداختی بلکه خدا انداخت».

این آیه بیانگر آن است که در برخورد با دشمن، افزون بر آن‌که خداوند مجاهدان راه حق را هدایت و راهبری می‌کند، با امدادهای غیبی نیز به کمک آن‌ها می‌شتابد و ایشان را به سرمنزل پیروزی می‌رساند؛ از همین رو، مجاهدان هر اندازه هم که نسبت به دشمنان اندک باشند، با افزوده شدن خیل سربازان نامرئی الهی، قدرت می‌یابند و بر جبهه عظیم دشمن غالب می‌آیند.

پس از انقلاب در دوران هشت‌ساله جنگ تحمیلی و یا در جنگ ۳۳ روزه رژیم صهیونیستی علیه حزب‌الله لبنان، بارها شاهد امدادهای غیبی بوده‌ایم. همچنین در حادثه طبس و شکست مفتضحانه آمریکا، چیزی جز امداد غیبی نقش نداشت؛ چنان‌که امام راحل فرمود: «شن‌ها و بادها مأمورین خدا در این عملیات (شکست کودتای طبس) بودند».^۲ بر این اساس، امام راحل عقیده داشت که این انقلاب با امدادها و عنایات غیبی به مسیر خود ادامه می‌دهد؛ چنان‌که فرمود: «خرم شهر را خدا آزاد کرد؛ زیرا خداوند فرمود: ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا﴾.^۳

رهبر معظم انقلاب می‌فرماید: «چند روز قبل از پایان سال ۶۵ که خدمت امام بودیم، من و آقای هاشمی رفسنجانی و حاج احمدآقا اصرار کردیم که ایشان در حسینیه جماران با مردم دیداری داشته باشند.

۱. سوره انفال آیه ۱۷؛ برای توضیح ر.ک: المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۹، ص ۳۸.

۲. صحیفه امام، ج ۱۲، ص ۲۵۵.

۳. سوره عنکبوت، آیه ۶۹؛ ر.ک: تفسیر نمونه، ج ۱۶، ص ۳۴۹.

امام با قاطعیت گفتند: حالش را ندارم. در همان روزها، ناگهان قلب امام مشکلی پیدا می‌کند و حاج احمدآقا همه وسایل را برای بهبود امام علیه السلام مهیا کرده بود، فوراً به وضعیت جسمی ایشان رسیدگی شد و خطر برطرف گردید. وقتی در بیمارستان بر بالین ایشان حاضر شدم، عرض کردم: چقدر خوب شد که آن شب اصرار ما را برای ملاقات با مردم نپذیرفتید؛ و الا اگر خبر این ملاقات اعلام می‌شد، مردم به زیارت شما می‌آمدند و آن وقت شما با این حال نمی‌توانستید مردم را ملاقات کنید و انعکاس آن در دنیا خوب نبود. این کار شما، خواست خداوند و کمک الهی بود و در آن زمان تصمیم بجایی گرفتید. ایشان در پاسخ من گفتند: آن طور که من فهمیدم، مثل این که از اول انقلاب تا حالا، یک دست غیبی در همه کارها دارد ما را هدایت می‌کند.^۱

در حالی که ایران تحت سلطه سلسله پهلوی در جریان حوادثی مانند جنگ جهانی اول و دوم و جنگ‌های بین ایران و شوروی، علاوه بر تحمیل قراردادهای ننگین، تحت اشغال بیگانگان قرار گرفت. بی‌تردید یکی از عوامل این شکست‌ها نادیده گرفتن امدادهای غیبی است.

۴- تقویت فرهنگ نماز و دعا

یکی دیگر از دستاوردهای مهم انقلاب اسلامی، توسعه و تقویت فرهنگ نماز و نمازخوانی و برگزاری گسترده نمازهای جمعه و جماعت است. قبل از انقلاب، به فریضه نماز اهمیت داده نمی‌شد. حتی با ایجاد فضای ضداسلامی، مردم نمازخوان در مجامع عمومی مورد

1. <http://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=1810&npt=6#51827>

تمسخر و توهین قرار می‌گرفتند. فضای روانی به اندازه‌ای منفی بود که بعضی از نمازخوانان خجالت می‌کشیدند در مکان‌های عمومی، مانند اداره‌ها، دانشگاه‌ها و مدارس نماز بخوانند. همچنین بعضی از افراد حتی از این‌که در مهمانی‌ها در مقابل دیگران نماز بخوانند، خجالت می‌کشیدند. اما به برکت انقلاب اسلامی، با متحول شدن دیدگاه حکومت و بینش بسیاری از مردم نسبت به این فریضه، بسیاری از افراد بی‌نماز به خیل نمازگزاران پیوستند. این دگرگونی در قشر جوان، اعم از مدرسه‌ای و دانشگاهی، محسوس و چشم‌گیر بود. در گذشته، از حضور جوانان در مساجد خبری نبود به برکت انقلاب اسلامی، مساجد جایگاه اصلی خود را بازیافت. مساجد در دوران مبارزه و پس از پیروزی انقلاب، به پایگاه‌های روشنگری و دادن آگاهی‌های سیاسی و اجتماعی به مردم انقلابی تبدیل شدند و این همان چیزی بود که امام راحل در نظر داشت: «مسجد و منبر در صدر اسلام، مرکز فعالیت‌های سیاسی بود. بسیاری از جنگ‌ها در مسجد طرح می‌شد.»^۱ امروز دولت‌ها و سرسپردگان ابرقدرت‌ها اگرچه به جنگ جدی با مسلمانان برخاسته‌اند، هرگز جرأت و قدرت تعطیل مساجد و معابد مسلمین را برای همیشه ندارند و نور عشق و معرفت میلیون‌ها مسلمان را نمی‌توانند خاموش کنند.^۲ نمونه آن حج دانش‌آموزی و دانشجویی، شرکت در راهپیمایی اربعین، عزاداری در سوگ امام حسین علیه‌السلام و حضور در دعا‌های ندبه،

۱. صحیفه امام، ج ۸، ص ۱۸۴.

۲. همان، ج ۲۰، ص ۳۳۸.

کمیل، توسل، عرفه و اعتکاف است؛ برای مثال افزایش تعداد جوانان معتکف از ۶۰ هزار نفر در سال ۱۳۸۶ به ۷۵۰ هزار نفر در سال ۱۳۹۱، نمونه بارزی از تحول معنوی در جامعه به شمار می‌رود؛ چنان‌که مقام معظم رهبری فرمود: «پدیده اعتکاف یکی از رویش‌های انقلابی است؛ ما قبل انقلاب این چیزها را نداشتیم. زمان جوانی ما وقتی ایام ماه رجب فرا می‌رسید، در مسجد امام قم - آن هم فقط قم، در مشهد من اصلاً اعتکاف ندیده بودم! - شاید پنجاه نفر، صد نفر فقط طلبه اعتکاف می‌کردند. این پدیده عمومی، این‌که ده‌ها هزار نفر در مراسم اعتکاف شرکت کنند، آن هم اغلب همه جوان، جزو رویش‌های انقلاب است».^۱

۵- معنویت‌گرایی امام

یکی از ویژگی‌های مهم امام راحل جامعیت ایشان بود؛ یعنی امام علیه السلام فقیه نکته‌سنج، فیلسوف ژرف‌اندیش، سیاستمدار صاحب‌اندیشه و عارف وارسته بود. همه ابعاد شخصیت ایشان به‌ویژه معنویت امام در سکان‌داری کشتی انقلاب، و در تحولات و معادلات جهان، نقش بنیادی داشت. تأثیرگذاری امام در تحولات جهان چنان بود که استکباز از آن وحشت داشت. هنری کسینجر^۲ می‌گوید: «آیت‌الله خمینی غرب را با بحران جدی برنامه‌ریزی مواجه کرد؛ تصمیمات او آن‌چنان رعدآسا بود که مجال هر نوع تفکر و برنامه‌ریزی را از سیاست‌مداران و نظریه‌پردازان سیاسی می‌گرفت. او با معیارهای دیگری غیر از معیارهای شناخته‌شده

1. <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3302>

۲. مشاور رئیس‌جمهوری آمریکا.

در دنیا سخن می‌گفت و عمل می‌کرد، گویی از جای دیگری الهام می‌گرفت؛ دشمنی آیت‌الله خمینی با غرب برگرفته از تعالیم الهی او بود.^۱ همچنین روبین وودزورث^۲ می‌نویسد: «زمانی که امام خمینی علیه‌السلام از در وارد می‌شد، احساس می‌کردم که از لابه‌لای آن گردبادی از نیروی معنوی می‌وزد. گویا در ورای آن عبای قهوه‌ای، عمامه مشکی و ریش سفید، روح زندگی جریان داشت؛ به طوری که همه بینندگان را محو تماشای خود می‌کرد. آری، او بارقه‌ای از نور بود که در قلب و روح همه حضار رسوخ کرده بود...؛ کمترین چیزی که می‌توانم بگویم، این است که گویا او یکی از انبیای گذشته است و یا این‌که او موسای اسلام است و آمده تا فرعون کافر را از سرزمین خود براند».^۳

حقیقت آن است که رهبر نعمتی است که خدا به ما هدیه کرده است؛ همان نعمتی که دیگران از آن محرومند؛ از این رو، باید بابت این نعمت، خدا را سپاس‌گزار بود: «وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ».^۴

احمد هوبر می‌گوید: «... ما خدا را شکر می‌کنیم و به خودمان تبریک می‌گوییم که یک چنین گوهر و نعمتی (امام) را به ما مسلمانان عنایت کرد و شما ایرانی‌ها که نسبت به سایر مسلمانان افتخار مضاعف دارید. رهبر معظم انقلاب نعمت الهی و افتخار بزرگی برای ما و جهان اسلام

۱. فصل‌نامه حضور، خرداد ۷۳.

۲. خبرنگار آمریکایی.

۳. میر احمد رضا حاجتی، عصر امام خمینی علیه‌السلام، ص ۲۵.

۴. سوره ضحی، آیه ۱۱.

است، چنان‌که کوفی عنان^۱ می‌گوید: «ایرانی‌ها و مسلمانان باید افتخار کنند که چنین رهبری دارند؛ من با شخصیت‌های مختلفی از جمله ژاک شیراک و هلموت کهل دیدار داشته‌ام که به شدت تحت تأثیر قرار گرفته‌ام؛ ولی در ملاقات با ایشان احساس کردم هنوز کسی را مثل ایشان ندیده‌ام. شخصیت معنوی ایشان چنان مرا تحت تأثیر قرار داد که پیش خودم فکر کردم چرا شخصیتی مثل من باید دبیرکل سازمان ملل باشد. پس از این دیدار، شخصیت‌هایی که مرا جذب کرده بودند، همه را به فراموشی سپردم».^۲

اما آن سوی قضیه، کسانی بر ما حکومت می‌کردند که جز به عیاشی فکر نمی‌کردند. علی شهبازی می‌گوید از وقتی که علم وزیر شد، در وزارت دربار «تشکیلاتی ویژه برای سرگرمی شاه درست کرده بود که وظیفه این تشکیلات این بود که خانم‌های شوهردار و دختران بخت برگشته و یا همسران، برای شاه بیاورند؛^۳ از سوی دیگر اشخاصی همچون فردوست، شمس، علم، اشرف، و عبدالرضا مأموریت داشتند که زنانی که خوش تیپ و به سبک اروپایی بودند، به شاه معرفی کرده و آپارتمان‌هایی در تهران برای آن‌ها دست‌وپا کنند تا شاه بتواند با زنان جوان خلوت کند».^۴ شاه افزون بر ابتدال اخلاقی، از نظر سیاسی وابسته انگلیس و آمریکا بود؛ چنان‌که او به قدرت رسیدن خود و بقای

۱. دبیر کل سابق سازمان ملل.

۲. <http://www.siasi.porsemani.ir/node/1869>

۳. سقوط، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ج ۱، ص ۳۰۶-۳۱۹.

۴. <https://www.farsnews.com/news/8712030935>

حکومت خویش را مدیون بیگانگان می‌دانست؛ روزنامه نیویورک تایمز می‌نویسد: «پس از کودتا، شاه گیلان خود را با تعارف به کرمیت روزولت رئیس بخش سیا در خاورمیانه برداشت و گفت: من تاج و تخت خود را به خدا، مردم کشورم، ارتشم و به شما مدیونم».^۱ اگر انقلاب اسلامی نبود، امروزه ایران شاهد فاسدترین رهبران بود.

۶- پیوند امام و امت

رابطه میان رهبری و توده‌های مردم اهمیت ویژه‌ای دارد؛ بدین بیان که هر چه رهبری در میان مردم از محبوبیت بیش‌تری برخوردار باشد، یک منبع مهم قدرت تلقی می‌شود.^۲ متأسفانه پیش از انقلاب این پیوند وجود نداشت؛ زیرا «رژیم‌های سابق مردم را از خودشان جدا می‌دانستند. آن‌ها در یک طرف بودند، مردم هم در یک طرف دیگر بودند».^۳ فریده دیبا^۴ می‌گوید: «محمد رضا، به دلیل تربیت غربی‌اش، مردم را کوچک و ذلیل می‌انگاشت و آنان را تحقیر می‌کرد؛ چنان‌که شاه در کنفرانس مطبوعاتی در سال ۱۳۵۳ مردم ایران را «تنبل» خواند و گفت: «این مردم قادر به انجام هیچ چیز نیستند، مثل گوسفند می‌مانند».^۵ همچنین شاه گفته بود: «مردم ایران از معدود ملل عقب‌افتاده جهان

۱. ویژه‌نامه پرسمان، بهمن ۱۳۸۵.

۲. منوچهر محمدی، دستاورد‌های کلان انقلاب اسلامی، ص ۴۸.

۳. صحیفه امام، ج ۷، ص ۲۵۳.

۴. مادر فرح پهلوی.

۵. فریده دیبا، دخترم فرح، ص ۳۳۸.

بودند، که حتی عادت به شست و شوی دست و صورت خود نداشتند و پدرش رضاخان بود که مردم را به شستن دست و صورت و نظافت شخصی عادت داد؛^۱ اما امام علیه السلام بارها مردم را ستون خیمه و ولی نعمت انقلاب خواند.^۲ از سوی دیگر، امام به گونه‌ای با مردم ارتباط داشت که در خوشحالی مردم خوشحال و در ناراحتی ایشان ناراحت بود؛ چنان‌که رهبر معظم انقلاب می‌فرماید: «... من چند بار گریه امام را - نه فقط به هنگام روضه و ذکر مصیبت - دیده بودم. هر دفعه که راجع به فداکاری های مردم با امام صحبت می‌کردیم، ایشان متأثر می‌شدند. مثلاً زمانی که در محل نماز جمعه تهران، قلک‌های اهدایی بچه‌ها به جبهه را شکسته بودند... امام علیه السلام در بیمارستان با مشاهده این صحنه از تلویزیون متأثر شدند و به من گفتند: دیدی این بچه‌ها چه کردند؟ در آن لحظه چشم هایشان پُر از اشک شد. بار دیگر موقعی گریه امام را دیدم که سخن مادر شهیدی را برای ایشان بازگو کردم: در شهری سخنرانی داشتم. بعد از پایان سخنرانی، دیدم خانمی پشت سر پاسدارها خطاب به من حرف می‌زند. گفتم... این خانم چه کار دارد. جلو آمد و گفت: از قول من به امام بگویید بچه‌ام اسیر دشمن بود و اخیراً مطلع شدم که او را شهید کرده‌اند. به امام بگویید فدای سرتان، شما زنده باشید؛ من حاضرم بچه های دیگرم نیز در راه شما شهید شوند. من آنچه را که آن خانم گفته بود، برای ایشان نقل کردم. بلافاصله دیدم اشک از چشم ایشان فرو

۱. همان.

۲. صحیفه امام، ج ۱۶، ص ۲۴.

ریخت»^۱، محبت امام به مردم، غربی‌ها را به تحسین و داشت. میشل فوکو^۲ می‌گوید: «شخصیت آیت‌الله خمینی پهلوی به افسانه می‌زند؛ زیرا هیچ رئیس دولتی و هیچ رهبر سیاسی حتی با حمایت تمام رسانه‌های دنیا نمی‌تواند ادعا کند که با مردمش چنین پیوند عاطفی عمیقی دارد»^۳. این پیوند در هنگام رحلت امام نیز ادامه داشت. روزنامه لبنانی السفیر نوشت: «دریای بی‌کران جمعیت شرکت‌کننده در مراسم تشییع پیکر ایشان، بیانگر ارتباط عمیق ملت ایران با رهبر قهرمان و تاریخی‌اش است»^۴.

۲- تحول معنوی و خودباوری جوانان

متأسفانه برخی جوانان قبل از انقلاب به عشرتکده‌ها، فساد و فحشا کشیده می‌شدند و به خودباوری و معنویت نمی‌اندیشیدند. رژیم شاه بسیار تلاش کرد تا جوان ایرانی را از مسیر دین خارج سازد و به یک جوان غربی تبدیل کند. مجلات، روزنامه‌ها، رادیو و تلویزیون، به شکل مخدر توان جوانان را می‌گرفتند. همچنین رژیم با احداث کاخ جوانان و سازمان‌های پیشاهنگ و... سعی در تغییر هویت جوانان ایرانی داشت؛ اما انقلاب اسلامی نیروی زوالناپذیر جوانان و نقش اعجاز‌آمیز آنان در روند احیای اندیشه دینی را متحول کرد؛ چه تحولی بالاتر از این که یک

1. <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2080>

۲. فیلسوف فرانسوی.

۳. علی‌اکبر مرتضایی، امام خمینی در حدیث دیگران، ص ۴.

۴. مجله مشکوة، تابستان و پاییز ۱۳۶۸، ش ۲۳ و ۲۴.

جوان در وصیت‌نامه خود می‌نویسد: «احساس می‌کنم که روحم عوض شده است و مرا حال دیگری است. نمی‌دانم چرا وقتی سر به سجده می‌گذارم، بی‌اختیار گناهانم در خاطر من زنده می‌شود و اشک‌هایم مهر نماز را می‌شوید و در آن حال نمی‌دانم که چه هستم و کجا هستم؟ خدایا! چگونه شکر تو را به جای آورم که مرا رهرو راه حسین علیه السلام که همانا راه خون و شهادت است، قرار دادی!». ^۱ همین روحیه معنوی، جوانان را از مرزهای شهادت‌طلبی گذراند و به سرزمین عشق و وصال حق رساند. اگر انقلاب دستاوردی جز شهید حجبی نداشت، برای انقلاب کافی بود؛ از این رو، باید شکرگزار انقلاب بود، همچنان‌که امام بابت این امر خدا را سپاس‌گزاری کرده است: «الحمد لله تحول بزرگی در ملت ما پدید آمده است و این جوان‌ها که به عشرتکده‌ها و فساد و فحشا کشیده می‌شدند، الان به جبهه‌ها می‌روند و برای اسلام و مملکت پیروزی و افتخار می‌آفرینند...».^۲

۸- تحول و خودباوری مردم

متأسفانه همان‌گونه که برخی جوانان به فساد کشیده شده بودند، بقیه جامعه قبل از انقلاب هم مأیوس، سرخورده و خودباخته بود. این وضعیت در جامعه ایرانی، ریشه در دوران قاجار و شکست‌های ایران از روسیه، ناکامی در عرصه مشروطه و سیطره روزافزون قدرت‌های خارجی بر کشور ایران به‌ویژه در دوران ۵۷ ساله رژیم پهلوی داشت؛ از

۱. مجله پاسدار اسلام، شماره ۲۶۶، بهمن‌ماه ۱۳۸۲.

۲. صحیفه امام، ج ۸، ص ۵۴.

این رو، نسبت به دیگران احساس مسئولیت نمی‌کردند؛ اما پس از انقلاب، روحیهٔ ایثار در میان آنان زنده شد و در راه انقلاب و ارزش‌های انقلابی، دین و مردم، جانبازی و جهاد کردند. انقلاب، روح تقوا، مناعت، قناعت و دیگر فضایل اخلاقی را در بین مردم زنده کرد؛ چنان‌که پیش از پیروزی انقلاب، در سرمای زمستان و در زمان اعتصابات، جوانان این مرز و بوم ساعت‌ها در صف می‌ایستادند تا ظرف نفتی فراهم آورند و آن را در اختیار همسایگان قرار دهند. در زمان کمبودها حتی امام، تنها به همان میزان جیره‌بندی که برای همگان وجود داشت، اکتفا می‌کرد. در همان زمان که در اثر جنگ، مواد غذایی کشورمان محدود شد و جیره‌بندی‌هایی در نظر گرفته شد، امام از گوشت یخ‌زده‌ای استفاده می‌کرد که فقیرترین افراد جامعه از آن بهره می‌بردند. این گونه حکایت‌ها را باید در افسانه‌ها جست‌وجو کرد؛ از این رو، امام راحل فرمود: «... ما اگر فایده‌ای از این جمهوری اسلامی نداشتیم، الا همین حضور ملت به همهٔ قشرهایش در صحنه و نظارت همهٔ قشرها در امور همه، این یک معجزه و یک هدیهٔ الهی است...»^۱

امام علیه السلام خود به داستان پیرزنی اشاره می‌کند: «کسی به من گفت در یکی از روزهای تظاهرات عمومی پیرزنی در کنار خیابان ایستاده و در دستش کاسه‌ای پر از دوریالی بود. من گمان کردم فقیر است و نزدیک رفتم کمکش کنم، دیدم این پیرزن محترم می‌گوید: امروز تعطیل عمومی است و مغازه‌ها بسته است و احتمال دارد کسی برای خبر دادن سلامتی

خود به خانواده و نیافتن دوریالی تلفن دچار مشکل شود».^۱

۹- تقویت فرهنگ شهادت و ایثار

یکی از دستاوردهای انقلاب اسلامی گسترش فرهنگ ایثار و شهادت است. این فرهنگ سبب شد که مردم عزت‌مندانه زندگی کرده و انقلاب اسلامی بالنده و پویا ظهور نماید و خط سرخ شهادت ادامه یابد. امام خمینی علیه السلام فرمود: «خط سرخ شهادت، خط آل محمد و علی است؛ و این افتخار از خاندان نبوت و ولایت به ذریه طیبه آن بزرگواران و به پیروان خط آنان به ارث رسیده است».^۲ شهید مشعل فروزانی است که خود می‌سوزد تا دیگران بمانند، همان‌گونه که شهید مطهری فرمود: «مَثَل شهید، مثل شمع است که خدمتش از نوع سوخته شدن و فانی شدن و پرتو افکندن است تا دیگران در این پرتو که به بهای نیستی او تمام شده است، بنشینند و آسایش داشته باشند و کار خویش را انجام دهند. آری شهدا شمع محفل بشریتند. سوختند و محفل بشریت را روشن کردند».^۳ به همین دلیل، «تربت پاک شهیدان است که تا قیامت مزار عاشقان و عارفان و دلسوختگان و دارالشفای آزادگان خواهد بود. خوشا به حال آنان که با شهادت رفتند! خوشا به حال آنان که در این قافله نور جان و سر باختند! خوشا به حال آن‌هایی که این گوهرها را در دامن خود پروراندند».^۴

1. <https://hawzah.net/fa/Magazine/View/5659/6042/63440>

۲. صحیفه امام، ج ۱۵، ص ۲۲۷.

۳. مرتضی مطهری، مجموعه آثار، ج ۲۴، ص ۴۴۶.

۴. صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۹۳.

ملت فهیم ایران نیز در پرتو شهادت، منادیان آزادی و آزادگی در جهان شد و همان‌گونه که امام علیه السلام فرمود: «این ملت بزرگ ایران است که با قامتی استوار بر بام بلند شهادت و ایثار ایستاده است».^۱

نتیجه‌گیری

آثار و برکات شگرف و انسان‌ساز انقلاب اسلامی، نه تنها کشور ایران را دربرگرفت؛ بلکه توجه اندیشمندان و صاحب‌نظران جهان را به خود جلب کرد و دل‌های انسان‌های پاک و آزاده را به سوی معنویت هدایت نمود. انقلاب اسلامی با برچیدن مظاهر فساد و تباهی، زمینه بازگشت مردم به سوی معنویت و ارزش‌های انسانی را فراهم نمود و ندای احیای ارزش‌های اسلامی را سرداد و چه زیبا رهبر گرانقدرمان فرمودند: «انقلاب اسلامی، انقلاب اسلام، انقلاب قرآن است، برافراشتن پرچم اسلام است. انقلاب اسلامی افتخارش این است که ارزش‌های اسلامی را، توحید را، احکام الهی را و ارزش معنویت اسلام را، دارد به دنیا معرفی می‌کند».^۲

۱. همان، ج ۲۰، ص ۳۳۲.

2. <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=25274>

